

Ilang Pagsasanay sa Sining ng Tulang Post-Konseptwal

E. San Juan, Jr. _____

ELEHIYANG NABUKING NA BINIGKAS NG BATANG TUBONG BLUMENTRITT

Oo, tapos na, di na tayo pupunta sa
Tondo ng ating kamusmusan—
Kung saan sabi mo mahal mo ako,
di malilimutan—Tapos na iyon!
Di na tayo babalik doon— Oo, sa
Bangkusay o Plaza Moriones—

Hindi ko na matandaan kung sa
Tayuman o Bambang tayo unang
nagkita
O baka sa tren sa Tutuban o sa
loobang sanglaan sa Divisoria....
Oo, di na tayo babalik sa Tondo,
doon sa lumundong dulo ng
buhay—

.....Hindi ko na nga maalala kung
saang liko sa Juan Luna ang
daan....

BETRAYED ELEGY RECITED BY A BLUMENTRITT NATIVE

Yes, it's over, we'll not go to the
Tondo of our childhood
Where you said you loved me,
never to be forgotten—That's
finished!
We'll never return to that spot—
Yes, Bangkusay or Plaza
Moriones—

I can't recall whether it's Tayuman
or Bambang where we first met,
Perhaps in a Tutuban train or an
indoor pawnshop in Divisoria...
Yes, we will not go back to Tondo,
there where life's horizon-line
sagged—

Oo, tapos na, ngayong gabi
nagpasiya kang tapos na ang
pagsuyo—
Gabing kay lungkot, umaapaw
hanggang sa estero ng Binondo
Hindi na tayo babalik doon tulad
nang nakalipas— Ay, hindi na!

Hindi ko na magunita kung saang
sulok sa Tondo tayo nagtapo
Tapos na, hindi na tayo babalik sa
Gagalangin—mundong kay lupit!
Kung saan ang sumpang binitiwang
ay naligaw sa tulay ng Dimasalang

.....Hindi ko na nga matandaan
kung saang liko sa Dapitan
lumisan....

Oo, di na tayo babalik sa pook ng
lambangang ngayo'y Smokey
Mountain....
Di ko na nga maalala kung saan
kita naiwan, saang lugar
babalikan—
Kapos-palad na pag-ibig, ay,
nasawi sa mundong nagsalabit sa
pangako—

Ay tapos na, di ko na nga
matandaan ang daang papunta sa
Tondo—
Di ko na magunita ang tipanan sa
Quiapo? Sa Mendiola ba o sa
Luneta?
Oo, tapos na, di na tayo babalik sa
tinding niyapos, ay, kumilig sa
pagsinta—

...I can't remember now which
street-turn in Juan Luna marked
our path....
Yes, all over, tonight you decided
that our dalliance is ended—
A night so wretched, overflowing
up to the stinking canal of
Binondo...
We will not go back there as we did
before—Aie, no more!

I cannot remember at which corner
in Tondo we first met,
It's finished, we'll not retreat to
Gagalangin—a world utterly
ruthless!
Where our promises, disavowed,
got lost in the bridge in
Dimasalang...

Indeed, I cannot remember which
street-corner in Dapitan I fled
from....

Yes, we will not withdraw to the
place of caressing, now Smokey
Mountain....
I can't recall now where exactly I
left you, where I should retrieve
you—
Curse-stricken love, Aie, victimized
in a world bewildered by
promises—

Aie, it's done, I can't remember the
streets leading to Tondo—
I can't find in memory our trysting
spot in Quiapo? Or Mendiola or
Luneta?

...Dito na lang kayo muna sa
Blumentritt pagkagaling sa Culi-
Culi,
Nakalimutan ko na ang ruta
papunta sa sementeryong La
Loma—

Oo, hindi na tayo babalik, hindi na,
tapos na, magpakailanman—
Pagkasiyahin ang pira-pirasong
pulutang napanis sa gabi ng
sumpaan....

Yes, it's finished, we'll not go back
to the pain we embraced, amorous
shudder—

Let's stay here, linger in Blumentritt
after visiting Culi-Culi,
Anyway, I have forgotten the route
debouching to the La Loma
cemetery—

Yes, we will not go back, no more,
it's over, forever and ever—
Let the fragments of this appetizer
suffice, spoiled in the night of
avowals

and disavowals....

LAKBAY NG BAGUNTAONG NAGLAGALAG

Pumalaot na, walang tiyak na daungan o dalampasigan—
Kung saan ko naisip makarating, wala ako roon, humantong man....

Sandaling sumungaw sa butas ng aking himlayan, bulalakaw!

Nakabalik ka rin mula sa Taormina, sintang balikbayan,
Tumupad sa pangakong magbabalik kung kinakailangan

“Kusang binangga kami ng Intsik, di kami tinulungan—
Umikot muna upang tiyaking lumubog na, tapos tumakbo!”

Batid mong ngayon ay inaanod, napapadpad sa kinabukasan
Kaya hindi ka na tumigil sa Thessaloniki, naibsan ang pighati—
Sabi ng pilosopo, ang gumugulong ay di hihinto hanggang di pinipigil....

Umiinas ka sa unos o sigwa, di mo akalaing babanggain ka....

“Oo, umikot sila, nilente kami, nang matantong lubog na,
Dagling sumibat, tumakbong palayo!
Walang awang mga hayup!”

JOURNEY OF THE YOUNG MAN WHO WANDERED

[From the Philippine Customs Declaration Form No.117, Item #7: “Materials advocating or inciting treason, rebellion, insurrection, sedition against the government of the Philippines”]

Shipped out, no definite pier to reach or shoreline—
Where I thought of arriving, I am not there, even if the drift compels the traveler....

For an instant, through a hole in my sleeping quarter, flashed a shooting star!

So you’ve returned from Taormina, beloved expatriate,
Fulfilling the promise that you’ll come back if needed—

“We were rammed by the Chinese, they didn’t help us—
They circled first to make sure we’ve sunk, then scrambled!”

You know now you’re being carried away, floating toward tomorrow
So, therefore, you did not tarry at Thessaloniki, with grief subsiding—
The philosopher taught: what is rolling will not stop until it is impeded...

[Testimonyo ng kapitan ng GEM VIRI, 6/14/2019]

Nakabalik na mula sa Colombo, Sri Lanka, taglay sa pusong nawindang Ang memorabilia ng Tigreng Tamil, mandirigmang nakaligtas....

Kung hindi ikaw, sino ang sasagip sa nasawing manlalayag?
Umiwas ka sa lagim ng sakuna, sa tukso ng Mutya ng Bali,
Kundi ngayon, kailan pa? Saan isusugod ang katawang naipit?

Binangga kaming pumalaot, lumayag, tinawid ang panahong masungit....

Binangga nga—Gulat, nasindak, daigdig mo’y abot lamang sa hiyaw
Ng saklolo sa dalampasigan ng Davao, Jolo, o Zamboanga—
Buti’t di ka napikot ng aswang sa Siquijor o tokhang sa Mindoro—

Binangga ka ng maamo’t mailap na buwitre ng imperyong sumasakop—

Di na kailangang humibik, ngitngit ng himagsik sa kapalarang nasapit—
Bakit nga ba tumawid ang hayop sa kabilang ibayo?
Tanaw mo na sa pinto ng San Agustin ang kumakaway na bisig—
Sa Balwarte ng San Diego naglalamay armadong kaluluwang lagalag...

You were trying to elude squalls or storms, you didn’t suspect they will strike....

“Yes, they turned around, spotlighted us, when sure we were sunk,
Swiftly they fled, sped away! Beasts devoid of pity or mercy!”

[Testimony of the captain of the fishing boat GEM VIRI, 4/14/2019]

You’ve returned from Colombo, Sri Lanka, bearing in your bruised heart

Memorabilia from the Tamil Tigers, guerilla warriors who survived....

If not you, who else will save the disaster-stricken voyagers?

You evaded the misery of accident, seduced by the Muse of Bali,
If not now, when? What will the wrecked body assault?

We were rammed, far out in the ocean, defying the miserable weather....

They hit us—Shocked, panicked, your world touched only by the shout

Of succor at the shores of Davao, Jolo, or Zamboanga—

Lucky you were not tempted by the Siquijor witch or police-killers in Mindoro—

You were rammed by gentle but
sneaking vultures of the colonizing
empire—

No need to cry out for help,
rebellious anger at the fortune
encountered—

Why indeed did the animal cross
the road to the other side?

You can glimpse from the door of St
Agustin's church those arms
waving—

At the San Diego rampart, in
nightlong vigil, armed souls
wandering...

**“MAGKASIPING
BUONG GABI”**

*[Hiwa mula sa awit
ni Rico Puno]*

Magkatabi lang—di magkayakap—
silang nasawi sa engkuwentro
sa Nagsugbu, Batangas,
nireport sa TV,
radyo, 28 Nobyembre 2017...

Magkatabi sina Josephine Anne
Lapira at Glen Aytona,
nakahandusay....
Ewan kung magkasuyo
magdamag....

Pahayag ni Kumander Patnubay de
Guia: “Oo, amin sila...”
Inangkin ng ina ang walang kislap
na mata ni Glen Aytona,
Umahon ang mga bodhisattva mula
sa liblib na purok ng Samsara—
Sa paglipat nawindang ang duguang
blusa ni Kamila Mangan—

Magkatabi ang mga bangkay, daing
natin, patungong Nirvana
mula sa masukal na sitio ng
Batulan at Pinamintasan....

Magkayakap na kaya sila sa buong
magdamag ng paglalamay?

Sambitin mo, Kumander, kung hindi
nawaldas ang alay nila....
Naumid ang dila, nabingi, sumikip
ang agwat

**ENTWINED TOGETHER
THROUGHOUT THE
NIGHT**

Beside each other—not embracing—
witness now the slain bodies
from the encounter at
Nasugbu, Batangas,
reported by TV,
radio, almost three years ago...

Lying together are Josephine Anne
Lapira and Glen Aytona, flung
there....
Don’t know if they will fondle each
other all night....

Declared Kumander Patnubay de
Guia: “Yes, they’re ours....”
Glen’s sparkless eyes were claimed
by his mother, the others....
Bodhisattvas surged forth from
Samsara’s clandestine groves—
Transported, the bloody blouse of
Kamila Mangan was ripped apart—

Corpses close to each other, we cried,
edging toward Nirvana
from the wild ravines of
Batulan and Pinamintasan....

Are they now caressing each other
throughout the mourning vigil?

Confess it, Kumander, if their
offerings were futile, wasted....
Tongue frozen, deafened, the chasm
between Samsara and Nirvana,

ng Samsara at Nirvana, ng
sandaling ito at magdamag....

Di lang isa ang kandila, batid natin
ang mga pangalan:

Josephine, Kamila, Glen—
“Magkasuyo buong gabi” ang mga
magulang, asawa, katipan....

Ito ba ang ating daigdig? Patuloy ba
tayong maglalambingan

sa awit ng mga sirena sa TV,
radyo, midya?

Wala nang tinig kundi sikdo’t kabog
ng dibdib,

umaangil, sumasabog sa
daigdig na gumuho’t nawarak.

between this moment and
the abundant night, overflowed....

Not just one candle, we knew their
names: Josephine, Kamila....

“Clasping each other nightlong,”
their parents, spouses, inamoratas....

“Is this our world?” Do we plod on
with amorous rituals

spewed out in the songs of
sirens in TV, radio, media?

Voices exhausted, only the throb and
pounding of the breast

seething in fury, exploding
in this world blown apart,
smithereens.

KUNG SAKALING HINDI NA TAYO MAGKITA MULI

Tila matandang tugtugin na ito,
Kasama, maski na wala akong
lamparang

 pagsisidlan upang
makalusot sa guwardiya,
 di bale, pakibigay
 sana ito....

Sabi nila'y kung saan marapa, doon
bumangon, sige pagbigyan—
 ngunit kung ika'y pinatid,
dinukot, binugbog,

 pinaluwa ang
bituka, ginahasa, tinadtad ang
laman?
Walang kailangan—

Kaluluwa ko'y katawang bahagi't
sangkap ng buong kalikasan, lamang
 ito'y may kasaysaysang
hinugot

mula sa tunggalian ng mga uri at
lakas...

Ngunit bukas? Kasama, walang
maliw ang kalikasan....

Dinggin mo'ng amihang
humahaplos sa bawat pisngi ng
dahon at bunga

 ng mga
halamang alaga ng gerilya doon sa
libis—

IN CASE WE DON'T MEET AGAIN

This sounds like an old song,
Comrade, though I have no lamp
 into which I could retreat
to fool the sentinel,

 never mind, on
my second retort or attempt,
 kindly
give this...

They say where you fall, there you
will rise, all right let's permit it—
 but what if you've been
tripped, seized, beaten,

 entrails gutted,
raped, flesh chopped—how to rise?
No need—

My soul is an embodied piece and
substance of entire nature,
 only
 it has a history
drawn from the clash

 of classes and forces...
But tomorrow?
Comrade, nature has no end...

Hear the northern winds kissing
each cheek of foliage
 and fruit of the garden
that the guerillas tend there on the
valley—

See the streaming rain on the roof
and road that vanish at nightfall—

Masdan ang agos ng ulan sa bubong at sa daang bumibigay tuwing takipsilim—	Feel the birds and beasts on the riverbank
Pakiramdaman ang mga ibo't hayop sa tabi ng ilog	staring at the moon and shining stars
nakatingala sa buwan at sa bituing	(Yes, reeking are the corpses splayed on the edge of the grave...)
kumikislap (Oo, di maitatago, umaalingasaw ang bangkay na nakabayubay sa gilid ng hukay...)	Let's meet there by the waterfall that murmurs deep in the forest and flows in the shadow of clouds passing over
Gayumpaman, magkita tayo doon sa tabi ng talong lumalagas sa pusod ng gubat	the shoulder and bosom of the mountain...
at dumadaloy sa lilim ng lumulutang na ulap sa balikat ng	Nature has no end, bountiful— In every
bundok.... Walang maliw ang kalikasan, bumibigay....	parting, there is the gift of a welcome filled with contradictions that come with every experience of life:
Sa bawat paalam, may handog na pagbating hitik ng kontradiksiyong kalangkap ng bawat karanasan sa buhay:	it's fate, fortune—
iyo'y tadhana, kapalaran—	Go ahead, I won't repeat it, in many shapes and guises, we'll meet again every
Sige lang, di ko na uulitin, sa iba't ibang anyo't mukha, magkikita muli tayo,	time someone breaks free and stands firm
sa bawat pagkakataong may bumabaklas	The kissers and embracers will also be there— Thank you, Comrade, until then, please, take care—

at bumabalikwas
Naroon din ang humahalik at
yumayapos—
Salamat, Kasama, hanggang sa muli,
pakisuyo, ingat—
walang maliw ang
kalikasan,
bumibigay...
Nature is infinite, eternal...
forever
giving...

DADALHIN TAYO NG AMIHAN

(Halaw mula kay Forugh Farrokhzad)

Sa gabing ito—kay igsi, saglit, wari’y kisapmata—
Magsisiping ang hangin at mga dahon....

Maikling gabing tigib ng matinding balisa—
Pakinggan mo—kutob ko’y bulong ng mga anino....

Kakatwang ligaya itong dinaramdam ko
Nawili na ako sa indayog ng lumbay at dalamhati—

Sa gabing ito, pikit-matang nadarama kong may mangyayari...

Duguan at ligangam ang buwang nakalambitin sa bubong—
Babagsak ito sa munting kislot ng hapis—

Palumpong ng mga babaeng namimighati ang ulap
Nag-aantabay sa pagluwal ng ulan....

Saglit—pakiwari kong nawala sa likod ng bintana
Ang gabi, natigatig, tumigil ang mundong umiinog—

Sa likod ng tabing, isang dayuhang yapos ng agam-agam—
Ikaw na nilambungan ng luntiang galamay—
Idampi ang palad, nag-aapoy sa gunita, sa aking palad—
Ipaubaya ang labi mong nagliliyab sa aking mga labi—

Dadalhin tayo ng amihang umahon sa sapot ng dilim—

PAKSIW NA BARAKUDA

Proseso sa Pagbabalangkas ng isang Likhang-Sining

SIKMATIN

SAKMALIN

SAGPANGIN

SINAGPANG

KAGATIN

KABKABIN

UKABIN

INUKAB

NGATNGATIN

NGINATNGAT

NGUYAIN

NGALUTIN

NGATAIN

NGINATA

LUNUKIN

LULUNIN

NILULON

ILUWA

ISUKA

ISINUKA

<buto tinik salitang natira>

PARABULA NG BUTO NG MUSTASA—

Nagalit si Malunkya Putta sa di-pagtugon ni Buda
sa sandamak na mga tanong
tungkol sa usaping metapisikal—
Halimbawa: Wala bang katapusan ang mundo?
Pagkalagot ng hininga, may libog pa ba ang kaluluwa?

Sinagot siya ni Siddhartha na tinaguriang Buda:

“Walang saysay ang mga usisa mo.
Hindi ba ibinuhos ko na ang panahon at lakas sa pagpapaliwanag
kung bakit tayo nagdurusa?

Itinuro ko paano natin mababawasan ang kahirapan.

Di ba itinuro ko kung paano malulunasan ang ugaling
nagbubunga ng sakit at pighati?
Bakit ka nahuhumaling sa mga kaabalang walang saysay—
kababalaghang walang anghang?

Sige, Malunkya Putta, hale ka na’t dalhan mo ako
ng isang dakot ng buto ng mustasa....
Manlimos ka sa mga tahanang walang namatayan.

Hayo ka na’t baka abutin ka nang gabing magayuma ang dilim
at tuloy maligaw ka sa daan.”

PAGBUBULAY-BULAY NG ISANG PETIBURGES NA INTELEKTUWAL

Nang ika-10 gulang, nagnais akong matuto't maging marunong
Nang ika-15 gulang, nabatid kong tama ang gurong Mang Andoy
Nang ika-21 gulang, natiyak ko na ang daan
Nang ika-30 gulang, nasulyapan ko na ang guhit-tagpuang abot-tanaw
Nang ika-36 gulang, nabilibid ako sa kasong pakikiapid (natiklo, ay malas!)
Nang ika-40 gulang, nagpasiya akong puwede nang makipag-sapalarang
mag-isa
Nang ika-50 gulang, bayad na ako sa mga utang at butaw

Handa na akong umakyat sa bundok—
Napaglipir sa panahon ng paglalakbay

hanggang dito,
palipat-lipat ang diwa

Sa pagitan ng ibong makulay ang bagwis
nakatuon sa panaginip at pantasya
At isdang nagtatampisaw sa putik, matimtimang dumaranas
ng udyok at simbuyo ng damdamin....

Hinahangad ko mula ngayon, sa kabila ng gulo't panganib ng kapaligiran,
Sundin ang dragon ng isip, matimyas na pagnanais makahulagpos

Upang sa gayon makaigpaw sa bangin at makatawid
sa talampas at matarik na dalisdis ng bundok

Yapos ang ibong pumailanlang at isdang sumisid
sa pusod ng kaluluwa.

Makaabot pa kaya ako sa kasukdulang biyaya ni Maria Makiling
nabighani sa salimbayan

ng mga kalapating dumaragit?